

Kraška hiša (foto: Igor Grilanc, 1998).

Ženin in nevesta s svati na Kraški ohceti (foto: Foto Loredana, 2007).

PETDESET LET KRAŠKE OH CETI

Pogled nazaj in pogled naprej

V 60. letih prejšnjega stoletja so vasi na Krasu začele spreminjati svojo podobo. Takrat, ko so značilna kraška poslopja začela propadati, je gospod Egon Kraus še pravočasno dal pobudo za odkup značilne kraške hiše. Februarja 1968 je ustanovil Zadrugo Naš Kras in začel zbirati zasebna sredstva za odkup objekta – kraške hiše – za namene muzeja. Od začetnih 30 je število članov Zadruge kmalu naraslo na sto, z zbranimi sredstvi pa so odkupili B`čanovo hišo v Repnu. Pri sanacijskem delu je bil Zadrugi v veliko oporo Slovenski etnografski muzej v Ljubljani. Navdušenje krajanov, ki so s prostovoljnim delom pripomogli k uresničitvi obsežne sanacije oziroma skoraj rekonstrukcije kraške hiše, je bilo izjemno. Kako pravilna je bila ta vizija takrat, ko so bile take domačije na Krasu še nekaj običajnega, lahko ocenimo danes, ko so te že prava redkost oziroma jih ni več.

Ko je kraška hiša postala Kraška hiša, je bila že takoj na začetku z njo povezana misel, da jo ohranijo ne le kot muzej, temveč kot živo pričo nekdanjega življenja. Ob razmišljanju o tem, kako starodavne šege in navade ohraniti za poznejše rodove, so se odločili za kraško ohcet kot enega najlepših trenutkov v življenju Kraševcev.

Prva Kraška ohcet

Prvo Kraško ohcet so po vzoru Kmečke ohceti v Ljubljani izvedli že ob odprtju Kraške hiše leta 1968. Tik pred odprtjem je Zadruga Naš Kras sklenila, da bo, če se bo našel par, izvedla tudi poroko. Navdušili so mlad par in v najkrajšem času izvedli priprave, med katerimi je bil največji izziv

šivanje noš. Pri pripravah je pomagal Etnografski muzej v Ljubljani, samo ohcet je spremljala tudi RTV Ljubljana.

Za izvedbo prve Kraške ohceti so zbrali številna pričevanja o nekdanjem obhajanju obreda. V 60. letih je takratna študentka Majda Guštin zabeležila pričevanja o fantovščini in dekliščini po starem, o vasovanju in podoknicah, o vožnji bale in poroki sami (Guštin Colja 1968). Pisne vire o poročnih običajih na Tržaškem Krasu – od najstarejših iz 17. stoletja, npr. Janeza Vajkarda Valvasorja in Baltazarja Haqueta, do opisov Borisa Orla, Vilka Novaka, Davorina Martelanca idr. v 20. stoletju – je v svoji diplomski nalogi opisala Nataša Grizonič (2003).

V knjigi *Živio Kraška ohcet!* (Guštin Grilanc 2018) so navedeni vsi pari, ki so se poročili na Kraški ohceti, in spomini prvega para na njun poročni dan, ki je bil hkrati tudi začetek delovanja Kraške hiše in 50-letne tradicije Kraške ohceti.

Pričevanja o poročnih šegah na Krasu

Dekliščine in fantovščine so imele nekoč pomen sprejemanja mladih med odrasle. Dekleta so bila mednje sprejeta, ko so imela 15 ali 16 let, fantje, ko so bili stari med 15 in 18 let. Dekliščina in fantovščina pred poroko sta namenjeni slovesu od samskega stanu, fantje in dekleta pa nanje povabijo svoje prijatelje.

Fant je pri dekletu vasoval, ko sta ljubezen še skrivala, preden je zadeva postala resnejša in je dekle fanta predstavilo družini. Mešetarjenja revni niso poznali.

Priprave na poroko so trajale po ves teden ali še dlje. Ne-

* Vesna Guštin Grilanc, prof. glasbe, članica Zadruga Naš Kras, Repen 54, 34016 Repentabor/Monrupino, Italija; vesna_gustin@tiscali.it.

vesta je včasih obhodila vso občino, darovali so ji žito in ječmen. Na predvečer ohceti je nevesta obdarila vrstnike in ožje sorodnike s testenimi kolači z napisom ali z rožami iz sladkorja. Fant je v gostilni plačal nekaj litrov vina. Večer pred ohceto so vozili balo, za kar so poskrbeli »balarji«, ženinovi prijatelji. Na voz so naložili posteljo, skrinjo, žito, *lubenco* (žimnico iz koruznega lubja), blazine, plahte in rjuhe, poleg tega pa še razno orodje. Na voz je navadno sedel nevestin brat (star 10 do 12 let) in v roki držal košaro s kokošjo. Balo sta na ženinovem domu sprejela veliki oče in velika mati. Mati je morala odkupiti kokoš s tem, da je nakrmila in napojila kokoš oziroma fanta. Balarji so balo tudi raztovorili in za to prejeli večerjo.

Na poročni dan je ženin v spremstvu godca in svatov prišel po nevesto – *novico*. Lase so si včasih skodrali s sladko vodo. Pred oltar je nevesta šla brez naglavne rute, v laseh je imela voščeno rožo, neke vrste venček iz voščenenih rož in blaga. Starša sta se poslovila od hčerke, na poroko nista šla. Nevesta je šla v spremstvu svoje priče, ki je ni držala za roko, temveč za konce robca. Za njima so šli ženin s svojo pričo in poročni svatje, ohcetarji. Po poroki in čestitkah je bil sprejem neveste na domu. Tam so očetu najprej predstavili dve lažni nevesti. Na dvorišču so na križu viseli grablje, vile, motike in kuhinjska oprema. Nevesta je vzela enega ali več predmetov in s tem izrazila, katero delo ji najbolj leži.

Narodna noša

Kraška hiša in Kraška ohcet sta marsikoga spodbudili, da se je začel zavedati nekdanjega načina življenja in s tem tudi vrednosti kraškega življenja, od zidanja kraških domačij do Kraške ohceti, ki je spodbudila zanimanje za običaje, kulinariko, predvsem pa za narodno nošo. Na prvi ohceti je bilo okoli 100 noš, na zadnji leta 2013 so jih naštelih okoli 1000.

Na prvi poroki so bile največja težava vaške noše, izvirne se, ker so v njih pokopavali rajne, niso ohranile. Noše so krojili po spominu, nekateri s pomočjo Etnografskega muzeja v Ljubljani, ki je svetoval na podlagi fotografij in risb. Ko je število noš naraščalo, najprej ni bilo pravih smernic in so nastajale tudi neprimerne reprodukcije. Leta 1989 so izvedli poskusno tekmovanje za najlepšo nošo. Pod vodstvom Marte Košuta so pripravili tudi številne tečaje in razstave. Nošo so obravnavali v celoti, govorili so o otroških, dekliških, fantovskih, ženskih in moških oblačilih. Izšle so številne publikacije (Cibic 1999; Košuta 1997, 2003, 2006; Križmančič 2018; Šinigoj 2008), izvedli so tudi več tečajev in izdali več priročnikov (Košuta in Perčič-Lovrenčič 1997). Za leto 2019 je o noši in ohceti izšel poseben koledar (Bazovica 2018). Prvo knjigo o narodni noši je napisala Živa Gruden (1969).

V knjigi *Živio Kraška ohcet!* so navedeni tudi krojači in šivilje, ki so na Kraški ohceti poskrbeli za narodne noše (Guštin Grilanc 2018: 60–61).

Podoknica (foto: Foto Loredana, 1987).

Kraška ohcet

Kraška ohcet je prava poroka, za izvedbo katere skrbijo organizatorji in domačini, poročni obred pa opravi domači župnik. Par si oblubi zvestobo pred Bogom in slovensko skupnostjo, kar ga naj krepi v ponosu na svoje korenine in na svoj kraj. Kdor hoče sodelovati na Kraški ohceti, mora biti ob večdnevni obredih – fantovščini oziroma dekliščini, vasovanju in podoknici v Kraški hiši, prevozu nevestine bale v ženinovo hišo, poroki v cerkvi pri Tabru in sprejemu neveste na domu – pripravljen na številne spremne dogodke. Mediji so od vsega začetka spremljali Kraško hišo in Kraško ohcet, predvsem *Primorski dnevnik* in RTV Ljubljana, pa tudi italijanski mediji, nabralo se je tudi bogato fotografsko gradivo številnih fotografov. Vsa leta strokovno pomaga tudi Etnografski muzej v Ljubljani.

Domačini pripravljajo papirnate rože, slavoloke in praznične jedi – pršut, sir, klobase in zelje ter razne sladice, npr. *štravbe*, *fancleje* in *presence*. Od vsega začetka ponujajo tudi posebne sladke kuhane štruklje, ki jim v kraški kuhinji pripada posebno mesto. V letu 2018 je bila Kraška ohcet tudi v znamenju iniciative Okusi Krasa, s katero želijo njeni pobudniki ohraniti okus tradicije in starodavne recepte z lokalnimi pridelki (Slovensko deželno gospodarsko združenje 2018).

Ohraniti prireditev tako dolgo obdobje ni enostavno, a je uspelo zato, ker so ljudje vanjo verjeli. In to mladi in manj

Prevoz bale (foto: Foto Loredana, 2005).

mladi. Poznavanje preteklosti in običajev je pomembno za vsako skupnost, toliko bolj za skupnosti, ki sobivajo z večinskim narodom. Kraška ohcet je Kraševcem dvignila samozavest in ponos na svoje korenine.

Kraška hiša danes

Kraško hišo obiskujejo številni obiskovalci iz zamejskega prostora in Slovenije. Je edinstven muzej, ohranjen kot nekdanji življenjski prostor. V Galeriji Kraške hiše se je zvrstilo okoli 150 razstav: slikarskih, fotografskih, obrtniških idr. Dvorišče pred hišo pa nudi prostor za marsikateri kulturni dogodek. Kraška hiša je živ muzej. Avgusta 2019 je bila v njej na ogled odmevna razstava *Noše Slovencev na Tržaškem*.

Junija 2019 so na Repenskem trgu pod pokroviteljstvom Občine Repentabor izvedli prvo modno revijo narodnih noš v organizaciji članov slovenske Tržaške folklorne skupine Stu ledi ob sodelovanju Zveze slovenskih kulturnih društev in domačega društva Kraški dom. Na modni stezi so predstavili noše iz krajev, v katerih na Tržaškem, Goriškem, v Benečiji in Reziji živi slovenska narodna skupnost. Ponosno nastopajoči ženske, moški in tudi otroci

so opozorili, da je treba nošo spoštovati in jo ohranjati za naslednje rodove.

Največja želja, da bi po nekajletnem premoru v Kraški hiši spet lahko zavriskali »Živio, ohcet!«, pa ostaja.

Literatura

CIBIC, Adriana: *Nit preteklosti v prihodnost – o ljudski noši na Tržaškem*. Trst: Mladika, 1999.

GRUDEN, Živa: *Narodne noše iz Trsta in okolice / Costumi popolari di Trieste e del territorio*. Veliki Repen: Kraška galerija / Galleria carsica, 1969.

GRIZONIČ, Nataša: *Kraška ohcet, poročni običaji na Krasu / Le nozze carsiche, usi nuziali sul Carso triestino*. Trst: SLORI; Repentabor: Občina Repentabor, 2003.

GUŠTIN GRILANC, Vesna: *Živio Kraška ohcet!* Trst: Zadruga Naš Kras, 2018.

KOŠUTA, Marta: *Tržaška noša in njena vezenina*. Trst: Založba Devin, 1997.

KOŠUTA, Marta, in Silva Perčič-Lovrenčič: *Kadar v nošo se oblečem: Priročnik*. Salež: Kulturno društvo Rdeča zvezda, 1997.

KOŠUTA, Marta: *Križ od noše do noše*. Križ pri Trstu: Slovensko kulturno društvo Vesna, 2003.

KOŠUTA, Marta: *Ano lejto je pasalo – o primorski noši v Škedenju*. Škedenj: Slovensko kulturno društvo Ivan Grbec, 2006.

KRIŽMANČIČ, Alenka: *Nitka čez nitko skleklja čipko – pečna čipka tržaške narodne noše / Incrociando fili nascono merletti – i pizzi dei fazzoletti del costume tradizionale sloveno di Trieste*. Opčine: SKD Tabor, 2018.

ŠINIGOJ, Urška: *Kraška ohcet in kraška narodna noša*. Diplomatska naloga. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, 2008.

Viri

Bazovica, noše in Kraška ohcet: srečno 2019 / Basovizza, costumi tradizionali e Nozze carsiche: Auguri 2019. Koledar. Bazovica: SKD Lipa, AŠD Zarja, Zadrugi pašnik, 2018.

GUŠTIN COLJA, Majda. *Kraška ohcet – zapis po pripovedi domačinov iz občine*. Repentabor, 1968.

Slovensko deželno gospodarsko združenje: *Sapori del Carso 2018: Le Nozze carsiche. / Okusi Krasa: Kraška ohcet*. Trst: Slovensko deželno gospodarsko združenje, 2018.